

Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji w Zakładzie Karnym w Medyce

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 3 - 4 października 2013 r., do Zakładu Karnego w Medyce (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Wojciech Sadownik, Michał Kleszcz oraz Marcin Kusy (prawnicy).

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

1. przeprowadzono rozmowę z ppłk. Edmundem Matrejkiem - dyrektorem Zakładu;
2. obejrzano teren jednostki oraz pomieszczenia we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym m.in. wybrane losowo cele mieszkalne, łaźnię, celę zabezpieczającą, stołówkę, salę widzeń, ambulatorium;
3. przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osadzonymi oraz pracownikami jednostki;
4. przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;

5. przeanalizowano wybrane losowo akta osobowe osób pozbawionych wolności, księgę przebiegu służby oraz księgę odpraw.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektora Zakładu Karnego o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in.: Zarządzenie nr 50/2011 r. Dyrektora Zakładu Karnego w Medyce z dnia 31.12.2011r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Medyce wraz z załącznikami, Zarządzenie Nr 6/2013 Dyrektora Zakładu Karnego w Medyce z dnia 31.01.2013r. zmieniające wyżej wymienione zarządzenie, Zarządzenie nr 24/2012 Dyrektora Zakładu Karnego w Medyce z dnia 04.07.2013 r. w sprawie zasad postępowania z rzeczami własnymi osadzonych oraz zasad wydawania osadzonym środków higieny osobistej i środków utrzymania czystości w celach mieszkalnych, sprawozdania z kontroli przeprowadzonej w dniach: 10.07.2012 r., 27.07.2012 r. oraz 7.12.2012r . przez przedstawicieli Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Rzeszowie, protokoły kontroli sanitarnej przeprowadzonej w dniach 05.07.2012 r., 25.03.2013 r. i 23.08.2013 r., jadłospisy oraz cennik produktów dostępnych w kantynie.

2. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Medyce jest jednostką penitencjarną typu półotwartego z oddziałem otwartym, przeznaczoną do odbywania kary pozbawienia wolności przez recydywistów penitencjarnych.

Pojemność Zakładu wynosi 262 miejsca, przy czym 17 miejsc uzyskano w wyniku likwidacji świetlic. Reprezentanci KMP niejednokrotnie informowali, że wykorzystywanie wszystkich dostępnych miejsc w jednostkach oraz próby powiększania bazy jednostek penitencjarnych nie mogą stanowić remedium na likwidację przeludnienia.

W dniu wizytacji w jednostce faktycznie przebywało 245 osób, z czego 167 w oddziale półotwartym, zaś 78 w otwartym. Stanowi to 93,51% zaludnienia Zakładu w przypadku zwiększonej pojemności oraz 100% w przypadku podstawowej, która wynosi 245 miejsc.

W ramach Zakładu funkcjonują 4 oddziały mieszkalne.

3. Personel

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 8 osób: kierownik Działu Penitencjarnego, 4 wychowawców prowadzących oddziaływanie penitencjarne, wychowawca ds. kulturalno – oświatowych, wychowawca ds. postpenitencjarnych oraz psycholog. Wszyscy pracownicy legitymują się wykształceniem wyższym. Średnia liczba osadzonych znajdujących się pod opieką wychowawcy pracującego z grupami wychowawczymi to 61, natomiast psycholog opiekuje się całą populacją jednostki (245). Z przedstawionej zaś wizytującym notatki służbowej wynika, że średnia liczba osadzonych przypadających na jednego wychowawcę wynosi ok. 41 osób, gdyż w obliczeniach swoich administracja uwzględniła wychowawcę ds. kulturalno – oświatowych oraz wychowawcę do spraw postpenitencjarnych. Tymczasem, zgodnie z Instrukcją Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. *w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: instrukcji) jedynie wychowawcy prowadzący oddziaływanie penitencjarne w powierzonej grupie wychowawczej stanowią personel oddziału penitencjarnego. Na podobną rozbieżność informacji zwrócił uwagę Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w Rzeszowie, który w wystąpieniu pokontrolnym z czynności przeprowadzonych w dniu 10 lipca 2012 r. zwrócił uwagę na błędny wykaz stanowisk w Zakładzie.

Biorąc powyższe pod uwagę, w wizytowanej jednostce nie jest respektowane uzasadnienie Instrukcji, zgodnie z którym na jednego wychowawcę powinna przypadać grupa 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych, a na jednego psychologa 200 osadzonych. Pracownicy KMP przypominają, że zgodnie ze

stanowiskiem CPT - w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmocnić napięcie obecne w każdym zakładzie karnym” (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]).

W ocenie KMP, niezbędne jest zatem zwiększenie etatów dla wychowawców oraz psychologa tak aby mogli oni w pełni realizować powierzone im zadania i programy.

Funkcjonariusze wizytowanej jednostki biorą udział w okresowych szkoleniach organizowanych przez Służbę Więzienną. W 2012 r. przeprowadzono szkolenia m.in. z zakresu przeciwdziałania negatywnym przejawom podkultury więziennej, prowadzenia oddziaływań terapeutycznych, organizacji i prowadzeniu zajęć k-o, pomocy postpenitencjarnej. W 2013 r. szkolenia wewnętrzne dotyczyły m.in.: przyczyn ewentualnych niepowrotów skazanych z przepustek, zachowań suicydalnych.

Zdaniem przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, idąc za przykładem innych jednostek penitencjarnych, warto byłoby objąć pracowników szkoleniem dotyczącym m.in. udzielania pomocy postpenitencjarnej, sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych w kontakcie z osadzonymi, zapobieganiu zdarzeniom nadzwyczajnym, prowadzenia oddziaływań wobec osadzonych wymagających intensywnego i pogłębionego oddziaływania czy stosowania środków przymusu bezpośredniego. Zgodnie bowiem z Europejskimi Regułami Więziennymi [Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej: Europejskich Reguł Więziennych)] *Kierownictwo zapewnia, by w trakcie pracy zawodowej cały personel utrzymywał i poszerzał swoją wiedzę i kwalifikacje poprzez uczestnictwo w organizowanych w odpowiednich odstępach czasowych wewnętrznych kursach i poprzez ogólny rozwój (reguła 81.2). Szkolenie całego personelu obejmuje wiedzę w zakresie międzynarodowych i regionalnych instrumentów i standardów praw*

człowieka, w szczególności dotyczy to Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Europejskiej Konwencji o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu, jak również stosowania Europejskich Reguł Więziennych (81.4).

Zgodnie w uzyskanymi od kierownictwa informacjami, w latach 2012 -2013 do dnia wizytacji, nie prowadzono postępowań dyscyplinarnych przeciwko funkcjonariuszom wizytowanej jednostki.

4. Warunki bytowe

Osadzeni w wizytowanej jednostce zakwaterowani są w 4 pawilonach mieszkalnych. Poza pawilonami mieszkalnymi na terenie jednostki zlokalizowane są budynki administracyjne, budynki gospodarcze oraz budynek zajęć kulturalno – oświatowych.

Osadzeni rozmieszczeni są w 57 celach. W Zakładzie przeważają cele pięcioosobowe (27), ponadto skazani zakwaterowani są w celach 2-, 3-, 4- i 6-osobowych. Stan cel jest zróżnicowany, ale generalnie można ocenić go jako dobry. W żadnej z wizytowanych cel nie stwierdzono braków w wyposażeniu w przedmioty służące do utrzymania higieny osobistej i czystości w celi (miski, lustro, szczotki, kosze na śmieci). Sprzęt kwaterunkowy w celach mieszkalnych w ocenie wizytujących był znacznie zużyty i zniszczony. Również materace i poduszki były w dużej mierze wyeksploatowane. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają systematyczną wymianę zniszczonego i wyeksploatowanego wyposażenia cel mieszkalnych tak, aby ich stan respektował regułę 18.1 Europejskich Reguł Więziennych stanowiącą, że *miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno-higieniczne, z należyтым uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji.*

W trakcie wizytacji brak było przypadków zakwaterowania na powierzchni mniejszej niż 3 m² na jednego osadzonego.

Łóżka piętrowe koszarowe nie posiadały zabezpieczeń przed upadkiem oraz nie posiadały drabinek wiodących do górnego poziomu. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji ich brak może przyczynić się do upadków i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego mebli lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. Zgodnie z otrzymanymi od kierownika Działu Kwatermistrzowskiego informacjami, w 2012 r. administracja Zakładu złożyła zamówienie na dostawę nowych łóżek, których zakup centralny realizowany był przez Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Katowicach. Jednakże, w związku z wycofaniem się przez Centralny Zarząd Służby Więziennej z zakupów centralnych łóżek, w założeniach do planu finansowego wizytowanej jednostki na 2014 r. uwzględniono konieczność przekazania 100 000 zł na wymianę łóżek w jednym pawilonie mieszkalnym.

W każdej z wizytowanych cel panował ład i porządek.

W pawilonach mieszkalnych wydzielono kąciki gastronomiczne, które w godzinach zamknięcia oddziałów pełnią funkcję palarni. W godzinach otwarcia oddziałów palenie wyrobów tytoniowych dozwolone jest wyłącznie na zewnątrz budynku, w wyznaczonym miejscu. Zdaniem wizytujących łącznie funkcji kącika gastronomicznego oraz palarni powinno zostać natychmiast wyeliminowane. W związku z brakiem wolnych pomieszczeń, zdaniem wizytujących, rozsądnym rozwiązaniem byłoby wypożyczenie kuchenki do cel przez osadzonych.

Wyłączenia prądu odbywają się w godzinach podanych w Porządku wewnętrznym jednostki.

Wielkość okien umożliwia właściwe oświetlenie cel, wystarczające do czytania i pisania. Oświetlenie sztuczne działa sprawnie. Zainstalowane w celach gniazda elektryczne umożliwiają osadzonym korzystanie z odbiorników telewizyjnych.

W pawilonie A i B węzły sanitarne zostały wyremontowane i wyposażone w umywalki, kabiny w-c oraz brodzik z prysznicem. Zdaniem wizytujących, ten ostatni, jeśli ma służyć umożliwieniu kąpieli w dowolnym czasie, powinien zostać wyposażony w zasłonkę gwarantującą intymność osobie kąpiącej się.

W pawilonie C w dniu wizytacji trwał remont łazienki, a osadzeni korzystali z sanitariatu pawilonu B. Najtrudniejsze warunki panują w sanitariatach pawilonu E, w którym wydzielone zostały 2 kabiny typu tureckiego, które są znacznie wyeksploatowane, zniszczone i brudne. W pawilonie tym umywalki zamontowane są w celach mieszkalnych, zaś 3 cele posiadają w pełni zabudowany kącik sanitarny. Zdaniem wizytujących konieczne jest kontynuowanie remontu węzłów sanitarnych również w pawilonie E. Ciepła woda dostarczana jest całą dobę.

Kąpiel osadzonych odbywa się w łaźni. Nie wydzielono w niej odrębnych stanowisk, które oddzielałyby osadzonych zapewniając intymność. Rzecznik Praw Obywatelskich pełniący funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji stoi na stanowisku, że mimo, iż przepisy nie odnoszą się szczegółowo do kwestii sposobu udzielania kąpieli osadzonym, należy przyjąć, że tak jak w całym procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, obowiązuje tu zasada humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności, z poszanowaniem ich godności. Mając to na względzie przyjąć należy, że kąpiel osadzonych powinna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu osadzonemu minimum intymności, odpowiadających pod tym względem ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. Takie stanowisko podziela również Centralny Zarząd Służby Więziennej, czemu dał wyraz w piśmie z dnia 15 marca 2010 r. (BPR-0510/932/10/Z-1). Przedstawiciel Centralnego Zarządu Służby Więziennej poinformował również, że przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko - Inwestycyjnego CZSW w toku przeprowadzanych kontroli w zakładach karnych i aresztach śledczych, każdorazowo zwracają uwagę na konieczność wykonania w łaźniach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi tak, aby zapewnić jednemu osadzonemu jedno stanowisko.

Zgodnie z otrzymanym od kierownika Działu Kwatermistrzowskiego wyjaśnieniem w tym zakresie, w listopadzie 2013 r. opracowany zostanie plan zamierzeń remontowych na lata 2014-2016, w który ujęty zostanie remont łaźni. Potrzeba remontu została zgłoszona na początku 2013 r. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Rzeszowie.

Kąpiele odbywają się raz w tygodniu, co stanowi ograniczenie do minimum określonego w normach krajowych. Warto zatem podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguł Więziennych *każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic o ile możliwe codziennie, ale przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Warto także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości*. Trybunał często stwierdzał, że *czas na wzięcie prysznica zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu*. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Przedstawiciele Mechanizmu także stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Powyższe stanowisko poparł również dyrektor Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny w swoim piśmie skierowanym do dyrektora Krajowego Mechanizmu Prewencji w dniu 10.09.2013 r. Dlatego w ocenie wizytujących władze Zakładu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych mężczyzn.

Kontrola osobista osadzonych z oddziału odbywa się w odrębnym, niemonitorowanym pomieszczeniu do widzeń.

W związku z brakiem celi dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością przedstawiciele Mechanizmu zalecają odpowiednie dostosowanie jej do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się. Wizytujący zaznaczają, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznic) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku. Nadto podkreślić należy, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Dodatkowo Polska w dniu 6 września 2012 r. ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich przebywania. W związku z powyższym, przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Osadzeni spożywają obiady w stołówce, która jest przestronna i czysta, z wystarczającą liczbą stolików i krzeseł. Śniadania i kolacje pobierane są do cel.

Analiza szczegółowych jadłospisów przewidzianych w tygodniu, w którym trwała wizytacja pozwala stwierdzić, że wyżywienie oferowane osadzonym jest dość urozmaicone. Zastrzeżenie budzi jednak wysokość oszczędności w wydatkach na żywność w stosunku do przewidzianych ryczałtów, która w kilku przypadkach wszystkich realizowanych diet wynosiła: 11%, 12%, 13%, 14%, 15%. Zgodnie zaś z § 5 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy wyżywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633) dopuszcza się oszczędności stawek dziennych w wysokości do 10 %. Oszczędności w wysokości do 20%

dopuszczalne są jedynie „w szczególnie uzasadnionych przypadkach, związanych z sezonowością występowania artykułów spożywczych na rynku”, za zgodą dyrektora (§ 5 ust. 4). Nie jest dopuszczalne stosowanie oszczędności w tym wymiarze jako reguły. Decyzja zaś o dopuszczalności oszczędności powinna być wydawana każdorazowo w uzasadnionych przez funkcjonariusza nadzorującego żywnie przypadkach. Wskazać jednak należy, że zdaniem większości osadzonych, z którymi przedstawiciele KMP przeprowadzili rozmowy, wyżywienie oferowane przez ZK jest dobre.

Z uwagi na charakter jednostki nie przeprowadza się spacerów w formie zorganizowanej. Pawilony mieszkalne otwarte są w porze dziennej i na wyznaczonym terenie dozwolony jest swobodny ruch skazanych.

W jednostce funkcjonuje kantyna, w której osadzeni mogą dokonywać zakupów trzy razy w miesiącu. Analiza cennika artykułów dostępnych w kantynie nie nasuwa zastrzeżeń co do wysokości cen.

Osadzeni, z którymi rozmawiano, bardzo dobrze ocenili warunki bytowe panujące w jednostce. Podnoszono jednakże zarzuty dotyczące niewydawania paragonów fiskalnych podczas zakupów w kantynie. Wizytujący zwracają się do dyrektora jednostki o wyjaśnienie tej sprawy.

5. Traktowanie osadzonych

Zarówno osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy na osobności, jak i ci rozpytywani podczas wizytacji cel, oceniali na ogół dobrze sposób traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Rozmówcy odpowiedzieli przecząco na pytanie, czy funkcjonariusze Służby Więziennej naruszyli ich nietykalność osobistą lub niewłaściwie potraktowali. Nie byli też świadkami takich niedozwolonych zachowań wobec innych osadzonych. Pojawiły się jednak uwagi dotyczące pojedynczych funkcjonariuszy, którzy zgodnie z informacją skazanych, zwracają się do nich po nazwisku lub „na ty”. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. Nr 79, poz.523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu

wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania z poszanowaniem godności ludzkiej kary, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych wskazuje również treść art. 4 k.k.w.

Niewątpliwe na pozytywną atmosferę w jednostce wpływa wiele czynników, nie tylko charakter Zakładu. Przedstawiciele KMP uważają, iż najważniejszym z nich jest przychylny stosunek funkcjonariuszy do więźniów oraz wzajemne traktowanie się z szacunkiem.

Zakład dysponuje jedną celą zabezpieczającą, wyposażoną zgodnie z obowiązującymi przepisami, z monitorowanym przedsiönkiem. W latach 2012 – 2013, podobnie jak w latach ubiegłych, nie stosowano środków przymusu bezpośredniego.

W roku 2012 w jednostce zarejestrowano wpływ 10 skarg osób pozbawionych wolności. Dotyczyły one m.in. decyzji kwalifikacyjnych, pozbawienia pracy, pozbawienia paczek, korzystania z aparatów samoinkasujących, sposobu przeprowadzania kontroli osobistej, warunków bytowych i karania dyscyplinarnego. Wszystkie skargi pozostające we właściwości Służby Więziennej zostały uznane za bezzasadne. W 2013 r., do dnia wizytacji, wpłynęło 18 skarg. Ich tematem było m.in. niewłaściwe leczenie, brak pomocy przy zwolnieniu, brak pracy. Podobnie jak w roku ubiegłym, wszystkie uznano za bezzasadne.

W 2012 r. miało miejsce 8 zdarzeń nadzwyczajnych w postaci: samowolnego oddalenia się skazanego w trakcie pobytu poza terenem jednostki w systemie bez konwojenta (7) oraz bójki lub pobicia (1). W 2013 r., do dnia wizytacji, odnotowano 4 zdarzenia nadzwyczajne: samowolne oddalenie się skazanego w trakcie pobytu poza terenem jednostki w systemie bez konwojenta (2), zgon osadzonego inny niż samobójstwo (1) oraz ujawnienie na terenie jednostki przedmiotu niebezpiecznego lub niedozwolonego (1).

6. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest Porządek wewnętrzny, którego kopie znajdowały się w wizytowanych celach mieszkalnych. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w powyższym akcie sformułowane są w zrozumiałym sposób.

W bibliotece dostępne były akty prawne, które również wypożyczać można od wychowawcy. Warto byłoby uzupełnić zbiory biblioteki o „Informatory dla cudzoziemców”, które dostępne są również na stronie internetowej Służby Więziennej (<http://www.sw.gov.pl/pl/rzecznik-prasowy/informator-dla-cudzoziemcow/>).

Na tablicy informacyjnej znajdującej się w świetlicy wywieszono zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka.

Jak wynika z uzyskanych informacji, dostęp do rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i ich skutków możliwy jest jedynie na prośbę osadzonego skierowaną do wychowawcy, który wyszukuje potrzebne wyroki w Internecie. Tymczasem, potrzeba upowszechniania wśród osadzonych prawnych skutków m.in. orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w odniesieniu do osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, została zauważona przez sam Trybunał Konstytucyjny. W wyniku podjętej przez Rzecznika Praw Obywatelskich korespondencji w tej sprawie, Szef Biura Trybunału Konstytucyjnego poinformował, iż powyższa kwestia jest przedmiotem coraz liczniejszej korespondencji od osób osadzonych w zakładach karnych lub przebywających w aresztach śledczych. W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny podjął starania aby – w przypadku rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego osób pozbawionych wolności lub tymczasowo aresztowanych – przygotować stosowną informację o danym wyroku i jego (prawnych oraz praktycznych) skutkach, a następnie przekazywać zainteresowanym we współpracy z odpowiednimi organami Służby Więziennej. Należy zaznaczyć, że Szefem Biura Trybunału Konstytucyjnego, iż powyższa działalność edukacyjna powinna stanowić jeden z podstawowych elementów pracy penitencjarnej, służącej m.in. kształtowaniu świadomości oraz zapewnianiu skazanym i osadzonym dostępu

do elementarnej informacji w zakresie ich sytuacji prawnej. Żadne względy nie powinny ograniczać przedsięwzięć na rzecz popularyzacji prawa oraz edukacji obywatelskiej w sprawach publicznych. W ocenie przedstawicieli KMP, informowanie o orzecznictwie wskazanych wyżej Trybunałów, mogłoby odbywać się za pomocą audycji emitowanej w radiowęźle.

Wątpliwości wizytujących wzbudził sposób informowania osadzonych o wynikach rozpatrzenia składanych przez nich próśb i wniosków. Jak wynika z zebranych od osadzonych oraz pracowników jednostki informacji, o sposobie załatwienia prośby skazany informowany jest ustnie przez wychowawcę lub innego funkcjonariusza SW. Tymczasem, zgodnie z zasadą wynikającą z § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1467), organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub prośby, jest zobowiązany pisemnie zawiadomić zainteresowanego o sposobie ich załatwienia. Wyjątek od zasady pisemności stanowi sytuacja, kiedy prośby i wnioski składane są osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, załatwiane bezpośrednio po zgłoszeniu (§9 ust 2 ww. rozporządzenia). Pogląd ten podzielił Centralny Zarząd Służby Więziennej, w piśmie BPR(s)-0510/1445/3/11, skierowanym do Rzecznika Praw Obywatelskich. W związku z powyższym przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają stosowanie wskazanych przepisów prawa w zakresie informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia ich próśb, wniosków i skarg.

7. Prawo do ochrony zdrowia

Podstawową opiekę medyczną zapewnia dwóch lekarzy (ogólny oraz chorób wewnętrznych), stomatolog oraz 2 pielęgniarki. Ponadto w razie potrzeby wykonywane są konsultacje specjalistyczne w pozawięziennych placówkach służby zdrowia.

Przyjęcia przez lekarzy odbywają się codziennie w dni robocze w godzinach 11⁰⁰- 15⁰⁰. Skazani zatrudnieni natomiast przyjmowani są przez lekarza ogólnego w

każdy piątek do godziny 15³⁰ oraz lekarza stomatologa w każdy wtorek do godziny 16⁰⁰. Godziny pracy ambulatorium podane zostały w Porządku wewnętrznym.

W skład pomieszczeń ambulatorium wchodzi: gabinet lekarski, gabinet zabiegowy, gabinet stomatologiczny, izba chorych oraz izolatka. Te ostatnie w dniu wizytacji były zaludnione. Z informacji uzyskanych od pielęgniarki oraz dyrektora Zakładu, przebywające tam osoby wymagały stałego nadzoru z powodu zniechęcenia, podeszłego wieku czy choroby (cukrzyca), a o ich osadzeniu w tych pomieszczeniach decyduje pielęgniarka.

Skazani, z którymi rozmawiano, nie mieli uwag do realizowanej w jednostce opieki medycznej. Twierdzili, że badania lekarskie odbywają się bez obecności funkcjonariusza Służby Więziennej, a zatem w warunkach gwarantujących poszanowanie prywatności i tajemnicy lekarskiej.

8. Oddziaływania kulturalno – oświatowe i sportowe

Osadzeni przebywający w ZK mają do dyspozycji jedną świetlicę główną znajdującą się w wydzielonym budynku. Wyposażona ona została w stoły do bilardu, stoły do tenisa stołowego, telewizor. Odbywają się na niej turnieje w ping-ponga, bilardu, remika, kursy z wiedzy ogólnej oraz spotkania kół zainteresowań.

Jednostka posiada dobrze zorganizowaną bazę do prowadzenia zajęć sportowych. Na jej terenie znajduje się boisko do piłki nożnej, boisko do siatkówki, boisko do koszykówki, siłownia, szachownica plenerowa. Dodatkowo osadzeni korzystają z boiska do piłki nożnej poza terenem Zakładu. Skazani nie zgłaszali uwag co do dostępności zaplecza sportowego.

Biblioteka posiada 7750 woluminów, wśród których znajdują się pozycje w języku angielskim i rosyjskim.

Radiowęzeł emituje programy radiowe oraz blok audycji własnych o zróżnicowanej tematyce, w tym konkursy, pogadanki tematyczne.

Skazani chętnie angażują się w imprezy oświatowe i sportowe organizowane przez administrację. W latach 2012-2013 zorganizowane zostały wycieczki turystyczno – krajoznawcze (m.in. lodowisko, muzea, arboretum), występy teatralne

połączone z prelekcją oraz turnieje sportowe z osadzonymi z Zakładu Karnego w Przemyślu.

W ramach oferty cyklicznie realizowane są stałe programy resocjalizacyjne: przeciwdziałania samoagresji, przeciwdziałania uzależnieniom, kształtowania umiejętności społecznych u skazanych czasowo przebywających poza terenem jednostki, przeciwdziałania postawom antyspołecznym oraz program adresowany do skazanych za jazdę w stanie nietrzeźwości. Nadto planowane jest poszerzenie oddziaływań resocjalizacyjnych poprzez profilaktykę przeciwdziałania uzależnieniom w oparciu o spektakle i koncerty oraz program zabezpieczenia czasu wolnego skazanych poprzez zajęcia upowszechniające aktywność sportową i rekreacyjną.

Oferta kulturalno – oświatowa skierowana do osadzonych została wysoko oceniona przez rozmówców.

9. Zatrudnienie i szkolenie skazanych

Na dzień 30 września 2013 r. zatrudnionych we wszystkich formach i rodzajach zatrudnienia było 119 osadzonych. Nieodpłatną pracę wykonywało: 28 osadzonych na rzecz Zakładu, na zewnątrz zaś – 54. Ponadto odpłatnie na zewnątrz Zakładu zatrudnionych było 24 skazanych, zaś na terenie jednostki - 15.

W 2012 r. w wizytowanej jednostce odbyło się 10 kursów zawodowych. Osiem nich zorganizowano ze środków unijnych w ramach POKL, 2 zaś sfinansowano z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym i Pomocy Postpenitencjarnej. Były to kursy zawodowe o specjalności: brukarz (24 absolwentów), fakturzysta z podstawą obsługi komputera (48), monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie (11) oraz konserwator terenów zielonych (11).

W 2013 r. do dnia wizytacji, odbyły się jedynie kursy realizowane ze środków unijnych: brukarz (12 absolwentów) oraz monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie (12).

10. Kontakt ze światem zewnętrznym

Osadzeni mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych we wszystkie dni tygodnia w wyznaczonych w Porządku wewnętrznym godzinach. Czas korzystania z aparatu określony został do 5 minut.

Widzenia w jednostce udzielane są w środy, soboty, niedziele i święta, które odbywają w sali widzeń w formie dozorowanej oraz bezdozorowej. Sala ta nie jest monitorowana. W pomieszczeniu znajdują się stoliki umożliwiające bezpośredni kontakt oraz zorganizowany został kącik dla dzieci. Nadto jednostka dysponuje pomieszczeniem do udzielania widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej.

W okresie letnim skazanym umożliwia się realizowanie widzeń bez osoby dozorującej na wyznaczonym zielonym terenie Zakładu, co Mechanizm uznaje za dobrą praktykę.

Ponadto podczas trwania widzeń w bufecie można zakupić poczęstunek.

Zakład prenumeruje prasę (Gazeta Wyborcza, Gość Niedzielny), która udostępniana jest w świetlicy. Nadto skazani mają możliwość indywidualnej prenumeraty.

Podczas rozmów indywidualnych osadzeni generalnie dobrze ocenili dostęp do realizacji omawianego prawa.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudza natomiast pkt 14 rozdziału 15 Porządku wewnętrznego jednostki, który stwierdza „*skazany samodzielnie wypełnia druk nadania korespondencji urzędowej, który wraz z korespondencją przekazuje wychowawcy.*”. Kwestia ta była przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. We wskazanym piśmie Rzecznik wyjaśniał, iż odpowiednie regulacje w tej mierze zawarte są w art. 105 § 7 k.k.w. oraz § 20 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493) [dalej regulamin kpw.] i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494) [dalej regulamin ta.]. W myśl pierwszego z przywołanych

przepisów *skazany otrzymuje pisemne potwierdzenie odbioru w zakładzie karnym wysyłanej przez niego korespondencji urzędowej*. Regulamin kpw. i regulamin ta. zawierają w tej mierze tożsame w treści przepisy odpowiednio jedynie dostosowane do miejsca osadzenia i statusu wysyłającego korespondencję. Wskazane wyżej przepisy brzmią *przyjmujący w zakładzie karnym/areszcie śledczym korespondencję urzędową wysyłaną przez skazanego/tymczasowo aresztowanego wydaje nadawcy pisemne potwierdzenie jej odbioru oraz odnotowuje na kopercie datę odbioru*. Rzecznik zauważył, iż k.k.w. nie wskazuje kto ma wypełnić druk potwierdzenia odbioru korespondencji. Tej kwestii nie wyjaśnia również wprost zapis regulaminu kpw. i regulaminu ta., jednak to na przyjmującym korespondencję (funkcjonariuszu) ciąży obowiązek wydania nadawcy pisemnego potwierdzenia jej odbioru, który nie jest w przepisach warunkowany tym, że osadzony dostarczy wypełniony druk potwierdzenia odbioru. Przyjmując zasadę racjonalności ustawodawcy, należy wskazać, iż obowiązek wydawania (a tym samym wypełniania potwierdzeń) ciąży na przyjmującym korespondencję, bowiem w sytuacji przesyłania korespondencji poleconej osadzony wypełnia potwierdzenie nadania korespondencji. Oczywiście w przypadku korespondencji poleconej potwierdzenia nadania korespondencji dokonuje urząd pocztowy, ale trzeba mieć na uwadze, że jeżeli intencją prawodawcy byłoby również wprowadzenie tej zasady do § 20 ust. 2 regulaminu kpw. i regulaminu ta. uczyniłby to wprost tak jak w § 16 ust. 4 regulaminu kpw. i regulaminu ta. Trzeba zauważyć, że gdyby przepis był sformułowany w ten sposób, że funkcjonariusz „potwierdza” odbiór korespondencji to można by przyjąć interpretację Służby Więziennej, ale ponieważ funkcjonariusz ma obowiązek „wydać” potwierdzenie odbioru korespondencji nie może tego uzależniać od przedłożenia mu wypełnionego potwierdzenia odbioru korespondencji. W ocenie RPO - w świetle obecnie obowiązujących przepisów - dopuszczalna jest jedynie sytuacja gdy osadzony dobrowolnie wypełnia druk potwierdzenia odbioru korespondencji i zgłasza się do funkcjonariusza, który po sprawdzeniu danych wydaje potwierdzenie przyjęcia korespondencji urzędowej. Należy przyjąć jednak, iż w sytuacji gdy osadzony nie ma wypełnionego druku obioru korespondencji a jednak chce dokonać wysyłki,

przyjmujący korespondencję ma obowiązek wydać nadawcy potwierdzenie jej odbioru. W odpowiedzi Dyrektor Generalny Służby Więziennej wskazał, iż przyjęta regulacja cyt. „wydaje się nie naruszać zasad postępowania” określonych w § 20 ust. 2 regulaminu kpw. i regulaminu ta. Dalej poinformował Dyrektor Generalny mając na względzie zasady przejrzystości prawa CZSW opracował projekt nowelizacji regulaminu kpw. i regulaminu ta., proponując przyjęcie trybu wypełniania druku potwierdzenia odbioru korespondencji urzędowej analogicznego jak w przypadku wypełniania druku potwierdzenia odbioru przesyłki poleconej, który reguluje § 16 ust. 4 regulaminu kpw.

Podobne stanowisko zajął Minister Sprawiedliwości, który w piśmie nr DWOIP-I-072/13/13/8 stwierdził, że w świetle obowiązujących przepisów brak jest podstaw do żądania od osadzonych wypełniania druku nadania korespondencji.

Tym samym praktyka Służby Więziennej w tej mierze, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich pełniącego funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji nie jest prawidłowa i do czasu zmiany przepisów, o których wspomniał Dyrektor Generalny, nie może być kontynuowana.

11. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską w Zakładzie sprawuje kapelan katolicki. Msze święte odbywają się w odpowiednio przygotowanej do tego celu kaplicy. Ponadto w jednostce działalność prowadzą przedstawiciele Kościoła Zielonoświątkowców, Świadków Jehowy oraz kościoła greko-katolickiego.

Osadzeni nie zgłaszali uwag dotyczących posług religijnych w jednostce.

12. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Medyce

1. zmianę sposobu informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia skarg, próśb i wniosków, zgodnie z pkt 6 Raportu;
2. zamianę zapisu Porządku wewnętrznego oraz praktyki, zgodnie ze wskazaniem pkt 10 Raportu;
3. wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie zwracania się przez niektórych funkcjonariuszy do osadzonych;
4. przeprowadzenie szkoleń funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej mających codzienny, bezpośredni kontakt z osadzonymi, w zakresie wskazanym w pkt.3 Raportu;
5. zapewnienie odpowiedniej liczby wychowawców do pracy z osadzonymi;
6. zwiększenie liczby etatów psychologa;
7. kontynuowanie remontu łazienek w pawilonie E;
8. wymianę lub naprawę zużytego wyposażenia celi;
9. wyłączenie funkcji palarni z pomieszczenia kuchenki;
10. dokonanie przeglądu materacy i poduszek i wymianę zużytych;
11. wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia lub dokonanie wymiany łóżek na inne, o konstrukcji gwarantującej bezpieczeństwo osadzonych;
12. wydzielenie w łaźni odrębnych stanowisk prysznicowych, które oddzielałyby osadzonych zapewniając intymność;
13. zgodnie z przepisami wydawanie decyzji o dopuszczeniu oszczędności stawek dziennych wyżywienia do wysokości 20%;
14. zwiększenie częstotliwości kąpieli osadzonych;
15. zamontowanie przesłonki prysznicowej w wyremontowanych łazienkach;
16. informowanie osadzonych, np. w ramach zajęć kulturalno – oświatowych bądź za pomocą radiowęzła, o prawnych i praktycznych skutkach wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób osadzonych;

17. uzupełnienie zbiorów biblioteki o „Informatory dla cudzoziemców”;
18. dostosowanie przynajmniej jednej z cel do potrzeb osób z niepełnosprawnością
19. poprawne obliczanie liczby skazanych znajdujących się pod opieką wychowawcy;
20. wyjaśnienie zarzutów dotyczących niewydawania osadzonym paragonów z kantynie.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Rzeszowie

1. przekazanie środków na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych (5,6,7,8,11,12).